

גניבת דעת

בראשית כ"ה

(כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עִשָׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שֶׁדָּה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשָׁב אֲהָלִים.

רש"י שם

תם – אינו בקי בכל אלה, כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם.

בראשית כ"ט

(יא) וַיִּשַׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קִלּוֹ וַיִּבְרָךְ: (יב) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אַבְיָה הוּא וְכִי בְנֵי־רַבְקָה הֵוא וַתַּרְץ וַתִּגַּד לְאַבְיָה:

רש"י שם

(יב) כי אחי אביה – קרוב לאביה, כמו: כי אנשים אחים (בראשית י"ג:ח').
ומדרשו (בראשית רבה ע"י"ג): אם לרמאות הוא בא – אני אחיו, ואם אדם כשר – גם אני בן רבקה אחותו כשירה.

בראשית ל"א

(כו) וַיֹּאמֶר לְבֶן לֵיעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת־בְּנֹתַי כְּשִׁבּוֹת חָרָב:

רש"י שם

(כז) ותגנוב אותי – גנבת את דעתי.

מסכת פסחים ק"ג:

שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן, המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי.

מסכת חולין צד. - צד:

דאמר שמואל: אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים; והא דשמואל, לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דשמואל הוה קא עבר במברא, א"ל לשמעיה: פייסיה למבוריה, פייסיה ואיקפד. מ"ט איקפד? אמר אבי: תרנגולת טרפה הואי, ויהבה ניהליה במר דשחוטה, רבא אמר: אנפקא אמר ליה לאשקויי, ואשקיייה חמרא מזיגא...

תניא, היה ר' מאיר אומר: אל יסרהב אדם לחבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות המכורות לחנוני א"כ הודיעו, ולא יאמר לו סוך שמן מפך ריקן, ואם בשביל כבודו - מותר...

...כי הא, דמר זוטרא בריה דרב נחמן הוה קאזיל מסיכרא לבי מחוזא, ורבא ורב ספרא הוו קא אתו לסיכרא, פגעו אהדדי, הוא סבר: לאפיה הוא דקאתו, אמר להו: למה להו לרבנן דטרורח ואתו כולי האי? א"ל רב ספרא: אן לא הוה ידעינן דקאתי מר, אי הוה ידעינן - טפי הוה טרחינן; א"ל רבא: מ"ט אמרת ליה הכי, דאחלישתיה לדעתיה? א"ל: והא קא מטעינן ליה! איהו הוא דקא מטעי נפשיה. ההוא טבחה דא"ל לחבריה:

רמב"ם הלכות דעות ב':

אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כבר והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי. כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטה, ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל

כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

חידושי הריטב"א מסכת חולין דף צד עמוד א

ואיסור גניבת דעתו של נכרי כתבו קצת רבותינו בשם בעלי התוספות ז"ל שהוא איסור תורה דנפקא לן מדכתיב "לא תגנבו ולא תכחשו וגו'". וכי כתיב בסיפא דקרא איש בעמיתו דממעט גוי, ההיא [א]דלא תכחשו ולא תשקרו קאי, ובמקום שאין חילול השם בדבר, ודיקא נמי דלא כתיב מעמיתו או לעמיתו, והיינו נמי דיהיבין אנחתא בלא תגנבו, ואע"ג דלא אשכחן גניבה סתם על גניבת דעת אלא לשון גניבת לב, בכאן נכתב לא תגנבו סתם לכלול אף גניבת ממון, ובתוספתא דבבא קמא (פ"ז ה"ג עיי"ש) איתא שלשה גנבים הם גדול שבכולם גונב דעת הבריות.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות אונאה ומקח טעות סימן רכח

סעיף א: כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון, שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון, זה בגופו וזה בממונו; והצועק על אונאת דברים נענה מיד.

סעיף ו: אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח. אף אם הוא עובד כוכבים, לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה. ואף לגנוב דעת הבריות בדברים, שמראה שעושה בשבילו, ואינו עושה, אסור. כיצד, לא יסרהב (בחבירו) שיסעוד עמו, והוא יודע שאינו סועד, ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני, וזה סובר שפתחם בשבילו, אלא צריך להודיעו שלא פתחם בשבילו. ואם הוא דבר דאי בעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו, ומטעה עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבודו, כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו, אין צריך להודיעו.

סמ"ע סימן רכח

לא יסרהב. פירוש, לא יפציר בו, ומדכתב לשון זה, וגם אחר זה כתב ולא ירבה לו בתקרובת, דקדקתי בפרישה [דרישה סעיף ז'] דדוקא בכה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא דאסור, אבל לדבר לו פעם אחת ושתיים בוא אכול עמי, מותר, כי אדרבה אם לא ידבר עמו כן יתבזה חבירו, דהרואים שנכנס ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, כי אין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד, וק"ל:

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן ל

באיסור גניבת תשובות לשאלות מבחני הסיום שעושה המדינה.

תמוז תש"מ. לכבוד מר צבי הירש לפרק.

הנה בדבר שאלתו על מה ששמע שבישיבות מתירין להתלמידים לגנוב את התשובות להשאלות במבחני הסיום שעושה המדינה (רידזענס) כדי להונות ולקבל את התעודות שגמרו בטוב, הנה דבר זה אסור לא רק מדינא דמלכותא אלא מדין התורה, ואין זה רק גניבת דעת שג"כ אסור כדאמר שמואל בחולין דף צ"ד ע"א שאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם וכ"ש הכא שהוא גניבת דעת לכולי עלמא אף לישראל, אלא דהוא גם גניבת דבר ממש דהא כשירצה לפרנסתו במשך הזמן להשכיר עצמו אצל אחד לעבוד בעסקיו ורוצים ברוב הפעמים במי שגמר היטב למודיו דחול והוא יראה לו התעודה איך שגמר בטוב ועל סמך זה קבלוהו שזהו גניבת ממון ממש, ...ואם חשקה נפשו בתורה אין לו לדאוג שמא לא ידע כל כך ולא יהיה לו סימן טוב עליהו, אבל האמת שאין בזה ענין בטול תורה דמאחר שהולך ללמוד למודי חול הוא רק עצלות בעלמא כשלומד באופן שלא לידע כי הזמן הוא עכ"פ מבטל ואדרבה מתרגל שלא לידע מה שלומד ומתרגל לעצלות.

